

BLIOTEKA
SHTEIT

H-32

198

PARITTE

NOVELE

EVQET MUSARAJ

854-32

14198

SHEFQET MUSARAJ

D R I T Ë ...

(Novelë)

BIBLIOTHEKA E SHKËTIT

GUËRANASTER

№ INV. 608

44478

SHTËPIA BOTUESE «NAIM FRASHËRI»

DRITË...

PROLOG

Po i hyj një valleje që s'e kam hequr ndonjëherë. Dua të qëndis një libër me historira nga fshati im. Vetëm se druaj mos më japin ndonjë kopaçe nga ato që të futin në dhé, në vend të luleve që u jepen disave. Se — t'jua them hapët, — unë, emrin vërtet e kam Kalem, po kalemi s'më vjen fare përdorësh. Jam një anëtar i kooperativës së bashkuar «Burimi», 50 e ca vjeç burrë, me emrin Kalem Asllani, me shtatë klasë shkollë fillore dhe me zanat fruktulturën, që e kam fituar me praktikë. M'u shkrep t'i hyja kësaj valleje vetëm e vetëm se kam vënë re që njerëzit, në të katër anët, shkruajnë për kooperativat e tyre, për minierat e fabrikat, për jetën në ushtri ose në aksione e bile edhe për dashuritë midis të rejave e të rinjve që s'para përmendeshin gjer disa kohë më parë, kurse për fshatin tim, që ka edhe ai një histori të tërë me të mirat dhe të metat e tij, s'është kujtuar njeri të shkruajë. Në këtë pikë bashkohem me kryetarin tonë, shokun Faslli, që thotë se kjo është një padrejtësi që duhet raportuar lart. Dhe tani... urdhroni e dëgjoni...

DRITË NË ZONAT E THELLA...

Kapitulli I

Fshati im, Krekëza, ka histori të vjetër, por kjo që do t'ju tregoj nis aty nga mesi i vitit 1965. Gjer atë vit në asnjë nga fshatrat malore që përbëjnë tani kooperativën e bashkuar «Burimi», s'kishte dritë elektrike. Gazetat e revistat shkruanin dendur për të mirat e elektrikut dhe për iniciativat e shumë fshatrave të Republikës që ndërtonin me forcat e tyre hidrocentrale të vogla dhe bëheshin me dritë, por ne, fshatarëve të Krekëzës, që fshim atëhere kooperativë më vete, nuk na bëhej vonë. Kaq është e vërtetë kjo sa, edhe një herë që na e ngriti këtë çështje një instruktor i komitetit të partisë të rrethit në një mbledhje të madhe që patëm për problemet e një jete më të mirë në fshat, asnjëri nga ne nuk i dha rëndësi fjalës së tij. Pse? Se nuk na mbushej mendja t'ia dilnim vetë në krye një pune të tillë.

Instruktori e kuptoi këtë nga bisedimet tona dhe me zgjuarësi të madhe, kur mori edhe një herë fjalën aty nga fundi, na e përmendi përsëri pu-

nën e elektrikut. Këtë radhë ai e lidhi çështjen me ato fjalët që ka thënë Lenini që elektrifikimi dhe pushteti sovjetik bëjnë komunizmin dhe na e shpjegoi mirë se si elektrik u do të na ndihmonte pa masë edhe në përpjekjet që u zotua të bënim për të ndryshuar jetën tonë. Ai shtoi më në fund me qëllim që të na bindte se fshati ynë e kishte më lehtë nga çdo fshat tjetër punën e hidrocentralit për arësye të një përroi që na shkon pothuaj në prak të derës dhe që ne s'ia dinim vlerën.

Po, të themi të drejtën, edhe pas gjithë atij shpjegimi, nuk vramë shumë mendjen. Bile, për të mbyllur muhabetin, — se mbledhja zgjati nja katër orë të mëra dhe shumë nga shokët e shoqet kishin lënë kush ujët në arë e kush të prashiturat përgjysmë — kryetari i kooperativës, Faslli Guri, që drejtonte mbledhjen, premtoi se do t'ia shtronte çështjen kryesisë dhe se do të dilte me një farë propozimi për asamblenë.

Mbledhja mori fund me kaq.

Pas asaj mbledhjeje shumica e kooperativistëve filluan të interesoheshin më shumë për një jetë më të kulturuar siç ishte, fjala vjen, ajo e të fjeturit në shtrat e jo për tokë, e të ngrënjt nëpër pjata veç e veç dhe jo në një sahan të gjithë bashkë e të tjera e të tjera, po, përsa i takonte sjelljes së elektrikut në fshat, nuk e kujtua më njeri. Vetë kryetari, ca kohë më pas, kur përgjegjësi i rinisë, Gëzim Pronjoja, i përmendi zotimin që pat marrë përpara instruktorit se do ta shtronte çështjen në kryesi, ia ktheu si pa të keq:

— Lërna, more djalë, mos na hap punë. Fshatra malësie jemi ne. Nuk jemi keq hëpërhë edhe

me këto drita që kemi. Po ti nuk e ke njohur, more bir, tymin e pishës e të kandilit që na ka nxjerrë sytë ne, pleqve. Ke parë dritat e qytetit dhe kërkon të bëhet që sivjet edhe këtu si atje. S'të mjaftojnë këto llambat me pasqyrë e me qelqe, që janë lule ndanë çirakut e pishës?

Përgjegjësi i rinisë, sado i gjykuar e me mend që është, u nxeh shumë dhe iu kthye kryetarit me një breshër fjalësh që e mbërthyen në vend. I kujtoi radion që do të na lidhte orë e çast me Tiranën; i kujtoi punishten e frutave që do të ngrihej menjëherë porsa të na vinte drita dhe do të ngopte kooperativën me të ardhura nga fiqtë e rrushtë që na shkojnë dëm; i kujtoi makinën e miellit, për të cilën kemi shumë nevojë dhe sharrat që do të na mbushnin me lëndë ndërtimi nga pyjet matanë lumit; ia kujtoi të gjitha, po kryetari as që e prishi gjakun. Pranoi të gjitha kritikën që i bëri përgjegjësi i rinisë dhe e mbylli çështjen me një premtim tjetër si atë që i pat dhënë instruktorit të partisë. Kështu, puna e dritës elektrike mbeti kur t'i vinte ndonjëherë koha.

E keqja që se edhe ne, pleqtë e tjerë të fshatit, që jemi pak a shumë në një moshë me kryetarin, nuk morëm anën e djalit, megjithëse e kuptonim që mendimet e tij ishin me vend. Këtë nuk e bëmë për gjë tjetër, por vetëm e vetëm se nuk donim që t'i binte rëndësia kryetarit përpara një të riu njëzetvjeçar siç ishte, fundi i fundit, Gëzim Pronjoja...

I vetmi që mori anën e tij ishte Riza Hodoja, sekretari i organizatës së partisë, afër dyzet vjeç burrë, që ne e hinqim si të radhës sonë, se ishte i pjekur e i matur në çdo punë. Po edhe Rizai, sado

që ishte në një mendje me djalin, s'e la këtë pa e kritikuar për sjelljen e tij të rrëmbyer. «Kritika e Gëzimit është me vend, tha, po duhet të ketë taktin e saj edhe ajo».

Ç'është e vërteta, Gëzimin e çmojmë dhe e nderojmë të gjithë si një ndër djemtë më të zgjuar e më të dashur të fshatit tonë. Dashuri të veçantë për të ka sidomos rinia, që nuk e ka zgjedhur kot përgjegjës të saj. Ai s'ka hequr vetë në kurriz vuajtjet e mundimet që ka hequr në të kaluarën familja e tij, se lindi e u rrit në këto kohëra, kur njerëzit s'e kanë vrarë mendjen për krodhën e bukës e reckën e kurrizit. Po prapë, nuk është nga ata të rinj, që s'duan të dinë për urinë dhe mjerimin që kemi njohur ne, brezi i së kaluarës. Përkundrazi ai ushqen urrejtje të madhe për atë të kaluar, ua kujton gjithnjë të rinjve në fjali-
met e tij dhe lufton me mish e me shpirt që ajo e kaluar të mos kthehet kurrë. Edhe pse bëri shkollë të mesme, atë që bënë vetëm djemtë e agallarëve njëherë e një kohë, prapë nuk iu rrit mendja të kërkonte punë zyre në qytet siç bëri një takëm, po erdhi e u ngul këtu dhe i vuri gjoksin punës bashkë me ne si kooperativist i thjeshtë. Për të gjitha këto Gëzimin e çmojmë dhe e nderojmë shumë edhe ne, të shkuarit nga mosha. Po ja që edhe ai ka të metat e tij. Merr zjarr shpejt dhe, për gabimin më të vogël që mund të bësh, të nxjerr bojën pa pyetur fare se cili je, i ri, plak, i luftës, apo ballist. Veçanërisht atë vit që u ngrit çështja e elektrikut, na e pat prishur shumë qejfin me qëndrimin e tij kundrejt Faslliut. Faslliu, s'do mend, kishte shumë kusure, po edhe t'i rrije me çekan në kokë siç i rrinte Gëzimi e t'ia bëje jetën skëterrë duke

ia hedhur dita-ditës në sy këto kusure, nuk kishte hije.

— Kritikë! Kritikë! — bërtiste Gëzim Pronjoja. — Pa kritikë nuk ndreqen gabimet.

— Kritikë, more djalë, kritikë. S'të thotë njeri të mos kritikosh. Po edhe kritika e ka një farë kufiri. Jo kështu fare, si vepron ti, që po e bën të ziun Faslli të lozë nga mendja.

Po ec ta zije në fjalë Gëzim Pronjon. Në majë të gjuhës ta kishte përgjegjen për çdo gjë, dhe jo përgjegje dosido, po nga ato që të mbërthejnë në vend, se bazohen në dokumentat e Partisë dhe në fjalimet e shokut Enver, që Gëzimi i di përmendsh. Kaq i zhdërvjellët është i uruari, sa edhe Riza Hodoja, që ka bërë një vit shkollë partie dhe është rrahur me vaj e me uthull dhjetë vjet me radhë në këto punë si sekretar organizate, nuk e ka lehtë kur hahet në fjalë me të. Sidoqoftë, me shokun Riza, Gëzimi pajtohet më shumë se me ne, jo se ka ndonjë urrejtje për pleqtë, (këtë s'e thotë dot njeri) po se në mendimet tona gjen gjithnjë nga një kleçkë ku mund të kapet.

Kështu edhe me kryetar Faslliun. Kleçka më e madhe që i gjeti kryetarit Gëzimi ishte ajo e dritës elektrike. Të paktën kështu dihej në fshat. Kurse disa nga ne të brendshmit (si unë, Alush Bocëngu, që është plaku më i mençur e më i nderuar i fshatit, shoqja Mjaftime si kryetare e gruas, Rizai e Kanani, i pari si sekretar i organizatës dhe i dyti si kryetar i këshillit) dinim që Gëzimi nuk e kishte hallin vetëm tek ajo sorollatja që i bënte kryetar Faslliu çështjes së dritës elektrike, po edhe te një «kleçkë» tjetër, të cilën ai, për shumë arsye, s'kishte guxuar t'ia përmendte kryetarit në sy të

popullit. «Kleçkë» të kryetarit Gëzimi quante fejesën e vajzës së Fasllit dhjetë vjet të shkuar me një djalë nga fshati fqinj, Xhevahir Ramizin. Për ne, pleqtë, dhe për shumicën e fshatit, kjo nuk ishte kleçkë, por një fejesë me vend dhe e gjykuar mirë. Faslli Guri, bile, si vajzë të vetme që e kishte Festimen, kish bërë edhe dasmën e fejesës, ku pat ftuar më shumë se gjysmën e fshatit dhe në dasmë s'pati njeri të thoshte çerek fjalë kundër kësaj fejesë. Po Gëzimi ishte i vogël atëhere — i binte maces me lugë, si-i thonë fjalës — dhe nuk i di të gjitha këto.

Festimja vërtet është vajzë me cilësi të rralla, po edhe djali që i ka zgjedhur i ati për bashkëshort nuk ka të sharë. Lëre pastaj të atin e djalit, Nexhip Ramizin, nikoqir i mirë, i luftës dje dhe i punës sot, i lidhur si mishi me thoin me pushtetin. Ç'kërkon më shumë Gëzim Pronjoja? Kërkon që fejesa të ishte bërë drejtpërdrejt midis vajzës e djalit dhe jo me ndërmjetësinë e prindërve. Dhe, duke qenë se vajza s'kishte mbushur atëhere as njëmbëdhjetë vjeç dhe s'ishte në gjendje të gjykonte, Faslliu duhej të priste sa të rritej vajza dhe jo të bënte «mbroçkullën» që kishte bërë.

Me një fjalë, Gëzimi kërkon që njerëzit, edhe dhjetë ose njëzet vjet të shkuar, të vepronin ashtu siç e kërkon koha sot, kur kanë ndryshuar edhe zakonet, edhe mendja e njerëzve. E ku ta dinte i gjori Faslli, ku ta dinim të gjithë ne, se koha do të sillte kaq shpejt ndryshime që as na shkonin në mendje?

«Nuk e pengon gjë kryetarin që ta ndreqë këtë gabim, mendon Gëzim Pronjoja. Të prishë fejesën dhe ta lërë vajzën ta gjejë vetë fatin e saj».

Po si mund ta bëjë Faslli Guri një punë të tillë? Janë dhjetë vjet këta që ai hyn e del në shtëpinë e krushkut si në shtëpinë e tij, ashtu sikundër hyn e del edhe krushku në shtëpinë e Faslliut. Krushku, bile, aq në kimet e ka Faslliun sa, kur është rasti për të bërë bé, nuk bën bé për kokë të djalit, po për kokë të Faslliut. Ec tani të vërë mendjen e Gëzim Pronjos Fasliu, e t'i thotë krushkut: «Më fal, o mik, po unë s'ta jap dot çupën që kam fejuar me tët bir. Prandaj, këtej e tutje, krushqia jonë është e prishur dhe secili të shikojë punën e tij».

Unë, për vete time, ja ku po jua them copë, s'do kisha s'uxim as t'i dëlja në sy krushkut, e jo më t'ia jepja me gojën time këtë mandatë. E marr me mend se si do ta priste Nexhip Ramizi një mandatë të tillë. Edhe dyfekun, siç bëhej njëherë e një kohë në këto raste, mund të rrëmbente për të larë turpin. Jo për të vrrarë Faslliun, se kjo do ta ngarkonte me një turp edhe më të madh për kohën e sotme, po për të vrrarë veten që të mos i dëgjonin veshët thashethemet e qesënditë e botës.

Dhe kishte ca arësye, sipas mendjes sime, që të vepronte kështu. Dhjetë vjet me radhë kishte punuar ai për këtë krushqi. Sado që i shkuar në moshë dhe me djalë e grua në gjendje që i siguronin familjes mbi 300 ditë pune secili në kooperativë, nuk i prapsej punës në vapën e korrikut e të gushtit, as në llohët e borërat e dimrit. «Mjaft, de, se u këpute! Ç'është kështu me ty?» mendohej ta ndalonte e shoqja, që ishte nja 15 vjet më e re. Po ishte e kotë të hyje në këtë muhabet me Nexhipin. «Jo, jo, përgjegjej e qeshte nën buzë. Të